

Scrutiny and Study

יום כפור תשע"ט

2

Artzodl-Viduy

For the sin ...
without knowledge.

על חטא שחטאנו לפניך
בבלי דעת.

WE HAVE SINNED THROUGH IGNORANCE.

We have failed to think carefully or learn enough. Failure to study the Torah leads inevitably to sin, and lack of insight or information causes people to misjudge situations.
Self-imposed ignorance is no excuse.

המפורט

סדר היודי

יודי

על חטא שחטאנו לפניך
בבלי דעת:
להוראה 15/ שחטא מחסרון ידיעת הדין, והוא פושע כי היה לו ללמוד הדינים הנצרכים, ובספק - לשאול או להחמיר 16/ שכיטל חורה שיעקרה לדעת איך לעבוד את ה' 17/

גברי הכרת החטא

5

ובאמת שענין זה מתחלק לשניים, האחד, העדר הכרה שמעשים מסויימים מעשה חטא, והשני, העדר ההכרה, שהחטא הוא מציאות, והוא פועל בעצמותו של האדם, שאין זה רק גדר שהאדם חטא, אלא שהאדם נעשה חוטא, ויתירה מזאת שהאדם נעשה מציאות של חטא.

ואף על גב דאף בלא הכרה זו שייך שיעשה האדם תשובה, שמקבל על עצמו שלא יעשה מעשים מסויימים, וגם מתחרט ממעשים מסויימים, מכל מקום כיון שחסר הוא עדיין בהכרת החטא, מהרה בל ישוב למעשים אלו ואשר על כן צריך קבלה על העתיד וחרטה על העבר, וכולי האי ואולי, אבל כאשר מכיר האדם במציאות החטא, זה גופא ימנענו מלשוב לחטא זה, ופשיטא שמתחרט עליו.

והנה העדר ההכרה שמעשים מסויימים חטא הם, יש להם שורש עמוק יותר, והוא העדר ידיעה שאי שמיעה לדבר ד' או אי מלוי דבר ד' ורצונו, אינו העדר שמיעה גרידא אלא חטא הוא, והיינו דבאי עשיית רצון ד', מתחדשות מציאות חדשה הנקראת חטא.

הכרת חטאו של אדם הראשון

ז' / מודע לבניה

3 עדר 3 גבי רובא קרב

כתב הרמב"ם (פרק ב מתשובה הלכה ז), "יום הכיפורים הוא זמן תשובה לכל ליחיד ולרבים וכו'", ובהלכה ח שם כתב "היודי שנהגו בו כל ישראל, אבל אנתנו חטאנו והוא עיקר היודי".

הנה נתבאר ברמב"ם דעיקר היודי ביום הכיפורים, הוא מעין הכרת החטא עצמו, אבל לא נתבאר ברמב"ם ענין הקבלה על העתיד ביודי של יום הכיפורים, ושם (הלכה ב) נתפרש ברמב"ם, "ומה היא התשובה, היא שיעזוב החוטא חטאו וכו' ויגמור בלבו שלא יעשה עוד שנאמר יעזוב רשע דרכו וגו'", הרי דמדרכי התשובה היא קבלה על העתיד.

גם המשיך שם הרמב"ם וכתב, "וכן יתנחם על שעבר שנאמר כי אחרי שובי נחמתי וכו'". הרי שמהלך התשובה הוא חרטה על העבר וקבלה על העתיד, ובכאן גבי יום הכיפורים לא הזכיר הרמב"ם אף אחת מהנה, לא את החרטה ולא את הקבלה, וכל גדר היודי ביום הכיפורים הוא לומר חטאתי, ולכאורה היינו שמכריז ומודיע שמכיר הוא בחטאו, אבל לא מבואר המשך הכרה זו, וממה צריך האדם לפעול אחרי ידיעתו זו בחטא.

עבודת יום הכיפורים-הכרת החטא

4

ולכאורה נראה מזה שכל ענינו של יום הכיפורים הוא בזה גופא שיכיר בחטאו, ותו לא. ונראה בזה דענין זה של ההכרה שנעשה חטא, מן הקשות היא, ואפשר שיתחרט האדם ממעשיו אשר לא טובים - וגם הוא יודע שאינם טובים - וגם יקבל על עצמו שלא יעשה כן עוד להבא, ומכל מקום עדין אינו מכיר שאותם דברים שיוודע הוא שאינם טובים, הם מציאות של חטא.

חטא אינו פעולה גרידא שאיננה ראויה, חטא הוא מציאות, חטא הוא בגדר של חלות טומאה על האדם, וכשיודע האדם ידיעה זו בענין החטא אין צריך לפרט שהוא מתחרט על עשייתו, וגם אינו צריך לקבל על עצמו שלא יעשה כן עוד, שהרי כשהוא מכיר בעומק הפגם, פשיטא שלא יעשה כן עוד, וגם מתחרט על מעשיו דלשעבר, ולמה הדבר דומה, לאדם שאכל סם בלא ידיעתו שסם הוא, וניזוק טובא מאכילתו זו, וזה גרם לו להכיר שמה שאכל סם הוא, האם וקוק הוא האדם לקבלות ולחרטות.

ואפשר שזה מה שנתחדש לאדם הראשון בשעתו על תשובת קין, שהרי קין חדה מיד שחטא, שהרי שאל מיד "גדול עוני מנשתי" (בראשית ד, ג), הרי שהכיר קין במושג החטא, ועצם ההכרה במושג זה וההודאה על זה, היא גופא חלק ממהלך התשובה, ונתפשר בזה קין עם הקדוש ברוך הוא.

7 הכרה במעשה שהוא מעשה של חטא

* אמנם יש בזה שלב שני והוא שכבר אחר שידוע ומכיר האדם את מושג החטא, עדיין ישנו מצב שאין מכיר האדם בדברים מסוימים שהם בגדר חטא, ואף שיכיר שאפשר שאינם מעשים ראויים, מכל מקום כל שאינו מכין שחטא הם, הרי שחסרה לו ידיעה בסיסית בטיב מעשיו, ומשולל הוא מגדר תשובה שלימה.

ואם מכל מקום קיבל על עצמו שלא יעשה שוב מעשים כאלו, מכל מקום אין לקבלתו ערך מספיק, ובקל ישוב למעשים אלו, ואשר על כן כאשר דיבר הרמב"ם באדם כזה בהלכה ב' שם, התנה דאין תועלת בחזרתו רק כאשר יש בטחון שלא ישוב לזה החטא, וכאשר כתב שם הרמב"ם, "ויעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם וכו'" עיין שם.

* אבל כאשר מכיר האדם ביסודו של החטא וממילא גם מכיר בדברים מסוימים שהם חטא, אין צריך לכל התנאים האלו, כי בפשוטו לא ישוב לזה החטא, [אם כי גם בזה יתכן שיתגבר יצרו עליו ויכשילוהו בזה, מכל מקום זהו ענין חדש, אבל מפאת הכרתו בעבר מובטח הוא בתשובתו, ודו"ק].

8 סגולת יום הכיפורים להכיר בחטאים

* ואם כן כל ענין יום הכיפורים בא לזה, שיכיר האדם בגדר החטא - במושג החטא, וגם שידע להבחין בדברים מסוימים שחטא הם, וזהו אם כן שכתב הרמב"ם, "היודי דיום הכיפורים אינו אלא 'אנחל חטאנו'."

ואפשר שיש להטעים הדברים, דהנה ישראל אחר מעמד הר סיני, כאשר עשו את העגל, פשיטא שלא עלתה על דעתם שחוטאים הם, והיינו שבעשיית העגל איכא חטא, והיה להם טעמים למכביר שאין בעגל חטא, וכל העבודה של הארבעים יום פעמיים, מתפקידה היה להגיע להכרת החטא, ושלימות הכרה זו נעשתה ביום הכיפורים, ואין נסלח להם חטאם, ואם כן כל ענינו של יום הכיפורים הוא, להתעלות רוב הכרת מושג החטא, ולהכרה במעשים מסוימים שמעשה חטא הם.

ונראה דזה מרוממות מעלת יום הכיפורים שמצי האדם ביום זה להגיע להכרה בזה, גם כאשר צורת חטא היא כזאת, אשר בכל ימות השנה אפשר שלא יהיה ביד האדם להכיר שדברים מסוימים אלא מענין החטא הם, ואף שמתחרט האדם לפעמים על מעשים מסוימים שעשה אבל כאשר משולל הוא מהכרה שמעשים אלו גדרם חטא, אין תשובתו בזה שלימה אלא בגדרים מסוימים, וכמו שכתבנו

* לעיל, אבל ביום הכיפורים יש בכח אורו של יום של יום הכיפורים, להאיר עיני האדם, ולפתוח את לבו להכרה של חטאתי, וזה אם כן עיקר היודי ועיקר עבודת האדם ביום הכיפורים.

יש לנו להתבונן במצבנו, כאשר הטשטוש וחוסר הבהירות שולט במחננו, וזהו גורם מכריע, בהעדר ידיעות בסיסיות, בגופם של חטאים שהם בגדר חטא, וממילא נגרם מזה חסרון ידיעה במושגי החטא ובגדריו, ועל זה צריכה להתמקד עיקר עבודתנו, ויום הכיפורים וכן הטוהרה שיש ביום זה, היא אפשרות מיוחדת להתעלות ולהכיר במושגי החטא, ובגדר החטא, ועצם ההכרה בזה היא שתפתח לנו פתח אל התשובה השלימה, השיבה אל השם יתברך ואל רצונו יתברך.

אלו הם הדברים הנראים לנו כטעוני תיקון. אלו הם המעשים אשר נחזק לנו לעשותם בהתאם לרגשות השיבה אל ד' וההתקרבות אליו. אבל, עיקר התשובה היא ההתחזקות באמונה במצוות שכלב, לקיים אותן תכופות תמיד מתוך הרגיש התקרבות אל ד' ושיבה למעונו והוא שאמר הושע (יד ב) "שובה ישראל עד ד'

אלקיך", כי אחר שנשתכח זכרונו יתברך מן הלב ותחתיו עלתה בלבם תחושת בטחון בישועת אנוש ובכלי מלחמה, היה עליהם החובה לשוב ולהכיר במלכותו יתברך אשר לו לכדו הכת-הממשלה, והוא מעונו ומבטחנו המנהג אותו ומנהלנו בגודל אהבתו אלינו. הרגשה זו היא יסודה של התשובה ויסוד ענין ה"מלכויות" - "כי חרות ד' היא מעוזכם".

* ואמרת לעורר כאן בענין היודי, שאנו אומרים בתפילות יום כפור: "אתה יודע רוי עולם ותעלומות סתרי כל חי וכו'". אין דבר נעלם ממך ואין נסתר ממך עיניך. ובכן יהי רצון מלפניך ד' או"א שתסלח לנו על כל חטאתינו וכו'". ויש להתבונן מהו "ובכן", שמשמעותו, שמשום שלפני ד' גלויים כל הנסתרות והתעלומות, לפיכך הדין נותן שהוא יסלח לנו על כל חטאתינו. והדבר צריך ביאור, מה ענין זה לזה.

* והביאור בזה, כי עיקר החטא הוא שאין אנו יודעים את ד', שהוא יודע רוי עולם וסתרי כל חי, כי אילו ידענו זאת בידיעה ברורה, לא היינו חוטאים. ונמצא, איפוא, שחסר לנו בהכרת ד' ובהכרת גודל כוחו, אשר אין דבר נעלם ממנו, ולכן אין אנו נמנעים מלעשות עבירה בסתר. ועל זה אנו באים ביו"כ, ומתוודים

בשכרונו לב, ואומרים שמעתה כבר אנו יודעים ומכירים, שאתה ד' יודע רוי עולם ותעלומות סתרי כל חי, ואנו מקבלים על עצמנו שלא ימוש מלבנו היסוד הגדול הזה, ונזכור זאת תמיד. וכיון שזוהי התשובה הנדרשת מאתנו בזה, להעלות זכרונו יתברך תמיד על לבנו, ולידע ולהכיר שאין דבר נעלם ממנו, על כן כאשר שבנו והגענו לידי ידיעה זו, מעתה הננו כבר ראויים לסליחה. וזהו ה"ובכן", שמשום שידועים אנו שהכל גלוי לפני ד', לפיכך אנו מבקשים שיסלח לנו כל כל חטאתינו. * וכיון ששורשו ועיקרו של החטא, הוא שאין אנו זוכרים תמיד את ד', אשר הוא יודע כל נעלם, על כן מדרכי התשובה, שנקבל על עצמנו להתחזק בידיעה זו, לזכור תמיד על לבנו שד' יתברך רואה אותנו, ועל ידי כך נמנע מן החטא.

11 י' טו - כ' ו' י"א

ש ע ר ש ל י ש י

תיב

ויש להבין איך שיד לקבוע מועד על ריחוק מהבורא. אך הנה יש עוד מצב שלישי, מלבד קירוב וריחוק, והוא מה שכתב רבינו יונה על אנשים אשר "מקרב לבם אבד חשבון על נפשם, כי גוי אובד עצות המה, וכמה הם במדרגה התחתונה" (שע"ת ב. ט).

* "מקרב לבם אבד חשבון על נפשם" - לא קרוב ולא רחוק - פורח באויר, ויכול לדמות שהוא אדם שלם ובאמת הוא רשע, חושב שהוא עושה מצוות ובאמת הן עבירות - עושה מעשה זמרי ומבקש שכר כפנחס. וזהו המדרגה התחתונה, יותר גרועה מהכל. על זה תבע ירמיהו הנביא את דורו: "איך תאמרי לא נטמאתי, אחרי הבעלים לא הלכתי - ראי דרכך בגיא, דעי מה עשית!" (ב. כג); גם בכנפיך נמצאו דם נפשות אביונים נקיים. לא במחתרת מצאתים כי על כל אלה - ותאמרי בי נקיתי, אך שב אפו ממני. הנני נשפט אותך על אמרך לא חטאתי!" (ב. לד-לה). הרי נתוכחו עם ירמיהו והאמינו באמת כי אין עול בכפם, וגם על העבודה זרה ועל שפיכת הדמים מצאו תירוצים. והנה א' אמת ה': על רשע המודה על פשעו הוא יכול לרחם. אך לא על מי שאבד חשבון מלבנו! * "ר"ש בן חלפתא אומר: אמר הקב"ה לירושלים על מה הבאתי כל המשפטים הללו? בשביל שאמרת לא חטאתי, שנא' הנני נשפט אותך על אמרך לא חטאתי" (ילקוט שם).

* זה היה מצב הדור לפני חורבן הבית. אך בבוא המורבן נפקחו עיניהם והכירו את עצמת ריחוקם, ועל הכרת הריחוק הזה קבעו מועד של ריחוק, ועומק הענין הוא זה: כאשר אדם עומד על עצמת ריחוקו ממנו ית' הוא מבחין: אמנם רחוק אבל יחס יש כבר בינו לבין בוראו, משא"כ כאשר אבד לו חשבון על נפשו ששם אין כל יחס. הלא א' אמת ה', ובאיבוד החשבון הוא חי לגמרי בשקר, ושם אין יחס: בעמד על הריחוק הוא מצטער על הריחוק, אבל הוא עמד על האמת, ונקודת האמת הזאת כבר מקרבתו אליו ית'. די בהכרת אמת זאת, את שהריחוק הוא נורא. לקבוע עליה "מועד של ריחוק"!

7. The Shape of the World

The Gemara²⁰ states that the world was created using the letter *hei* (ה). It then proceeds to discuss the reason for this:

Why was this world created with the letter *hei*?

Because it is like a three-walled portico, whoever wishes to leave may do so.

And why is there a gap between the leg of the *hei* and the roof?

So that if a man repents he can come back in.

Why can he not come back in through the way he left?

That would not work.

What is stopping a person from returning through the way he left?

The Hebrew word for "letter" is *os* (אָס). This is also the word for "a sign." This is because every Hebrew letter is also a sign; it signifies an element of creation. As we know, not all elements of creation are positive. Some are negative, and certain letters represent them. The Vilna Gaon, quoting the Zohar, explains that the letter *kuf* (כּ) is a letter which represents negative forces. And now, the Gaon says something staggering. The reason why the Gemara says one cannot return the way one left is because once one has left the letter ה, it is no longer a ה. The leg of the ה has extended and it has become a כּ, and the leg of the כּ is blocking his entrance back!

How does a ה become a כּ?

8. Reading the Signs

The Maharal²¹ explains the meaning of creating the world with a ה.

The letter ה can be seen as being made up of two letters, a *dalet* (ד) and a *yud* (י). The letter ד represents physicality; it has the basic physical extensions of length and breadth. The body of the world is physical. The

letter י represents spirituality. It is the smallest of the letters, essentially a dot without physical extension, and it is the only letter which does not rest on the surface, but floats above it.²² This letter is combined with the ד in order to form the letter ה, for this is the formula for successfully navigating the physical world, by injecting it with spiritual ideas, thoughts, words and deeds.

But what would happen if a person's sole focus and intent in spiritual matters was to ensure that he looked spiritual, but did not care at all whether he really was? From a certain point of view, such a person's spirituality would then become another form of physicality. In this case, the letter י would become a *vav* (ו). *Vav* is another letter which represents physicality (for example, the six days of the working week, mirroring the six days of physical creation).²³ A ה whose leg has turned from a י to a ו, is in fact no longer a ה, but rather it is now a ו!

In short, a כּ is a ה which has been reduced to appearances. Indeed, the word *kuf* (כּוּף) in Hebrew means a monkey, and represents the capacity to perform or mimic a physical act in a way which has no content or meaning.

Now we understand why one who has left the ה cannot return the way he came. The Gaon explained the letter is now a כּ and the leg blocks him. The way it does so is very simple. This person has no notion that he has left the bottom of the ה at all, i.e., that he no longer has any spirituality (י) in his life. As far as he is concerned his spirituality is stronger than ever! He does not realize that he has drifted out, as what he projects as a *hei* has actually become a *kuf*. There is nothing more guaranteed to prevent a person returning to somewhere than a lack of awareness that he has ever left.

What is preventing his return? The leg of the *kuf*. And what is the

leg of the *kuf*? The Vilna Gaon has told us earlier: it is the leg of the pig!

Now we can understand his meaning. The extended leg of the pig represents total emphasis on physical appearances. As we have seen, this is what turns a *hei* into a *kuf*.

14

This has never been truer than in our times, when more and more emphasis is being placed on how things look, and not how they really are. If my webpage, etc. looks good and presents me in a good way, then I am good, and there isn't really anything more that needs to be done. The Mishnah²⁵ forecasts that in the time referred to as *ikvesa d'Meshicha* (the footsteps of the Mashiach), "truth will disappear." We are witness to this phenomenon, as the reality of how things really are is consistently made to take second place to how things are presented.

Unfortunately, under these conditions, not only does truth disappear, but so do we.

15

Ascending the Path - R. Yaakov Miller

one, twisted perception, is even worse. In this instance, we see something looming, but misinterpret it entirely. Good becomes bad and bad becomes good. He perceives a man as a post and a post as a man. What happens then?

And through this, they reinforce and maintain their wicked deeds. There is no way someone caught in this trap would consider repenting his sins. Listen, why should he? Sins? What sins? He is convinced that he is doing first-class *mitzvot*! The *yetzer hara* has duped him brilliantly not only into sticking with his transgressions, but into perfecting and refining them. For it is not enough that they lack the ability to see the truth, to see the evil in front of them; it is not only that they do not see the problems and the evil staring them in the face. They are so far gone that instead they see great proofs and evidence which prove their wicked theories and false opinions. Not only is there no sin involved in their actions, they can even bring solid proofs from the Torah and the Talmud that what they are doing is the very essence of piety and virtue. It is not just plain kosher. It is absolutely one hundred percent glatt kosher *lamehadrin min hamehadrin*. There could be no greater *mitzvah*! And this is the great evil which surrounds them and leads them to destruction.

This, the worst depravity of all, envelops its victims

behavior, so as not to leave himself with a bad habit or any negative mannerisms or customs, or bad trait or characteristic, and certainly not a sin or transgression; a sinner must recognize that he is sinning, and stop! What is more, the Ramhal tells us, I see a need for man to be exacting and weigh his ways on a daily basis. We should make a painstaking accounting of our actions every single day, like the great merchants, who constantly evaluate their affairs so that they will not come to ruin. This should not be an occasional occurrence, but a firm daily commitment.

How does one come to such a state? And all this is because they are under the darkness, and pressed under the rule of their evil inclination. We submerge ourselves in the darkness of our worldly desires, effectively blocking out any glimmer of light or truth. We are have become utterly subjugated to the yetzer hara.

In short, the Ramhal is telling us that the worst situation of all is when one does not even realize that he is doing something wrong.

We find in Tehillim (73:22), "And I was foolish, knowing nothing, I was like animals with you." "I was foolish" means "I did the wrong things." "And I knew nothing" means "I did not even realize that what I was doing was wrong, and actually thought I was doing a big mitzvah." This ignorance was so damaging that I was not just like one animal in my relationship with Hashem, I was like "animals" in the plural - a double dumb beast.

There are those who sin and know it. They have sufficient clarity of vision to say, "I know I was wrong, but what can I do? Of course I should have gone to Minhah, but I was dying to make that deal, and my yetzer hara got the better of me." They may have yielded to temptation, yet at least they can tell right from wrong. But the senseless fool who does not even know the difference, the double dumb beast who thinks his sins are virtues, has a doubly serious problem.

The man who knew the difference yet sinned nonetheless is the one who was blinded by desire, as in the case of the deal vs. Minhah. He can tell you openly that the right choice would have been to pray,

so it is at least possible that the next time he is faced with a choice, he will choose to pray. Knowing what is right has value, and potential.

However, the one who "thinks a man is a lamppost and a lamppost is a man" does not know right from wrong, and in fact reverses the two entirely. And this is not enough for him. He has a great need to be completely sure, so he constructs an elaborate philosophy to support his fallacy, bolstered by proofs culled from the twenty-four books of Scripture, and the teachings of the Sages, the Zohar, and the mekubalim. Many people have this problem: their wrong must be right. Having convinced themselves, their conscience is at ease and life goes on.

This is the yetzer hara's modus operandi, and the Ramhal tells us that we must be aware of it. Come, let us go to Heshbon. Let us make an accounting, and see how far the yetzer hara is taking us. He is blinding us. He is turning truth into falsehood and falsehood into truth, backed up by a dazzling array of scholarly proofs.

הנה, נראה לדעתנו כי כולנו חוטאים בשוגג. ואפילו ענין ביטול תורה ולשון הרע נעשה אצלנו גם כן בדרך שוגג, כי מי הוא אצלנו הפושע לחטוא במזיד ובמרד ח"ו. אין לנו כאלה. שוגגים אנחנו. וענין חטא השוגג, כבר כתב הרמב"ם בשער הגמול שזהו חסרון הזהירות, שהאדם לא נזהר ושגג לחטוא. א"כ עלינו איפא, להתחזק במידת הזהירות ולהשמר מעון ביטול תורה ולשון הרע, שעליהם נאמר בריש פאה (ירוש פ"א ה"א) שהם שקולים כנגד כל העבירות.

ענינים אלו, הכרוכים בדיבור פה מחייבים זהירות כפולה ומכופלת. צא ולמד ממה שאמרו חז"ל בתנ"ך (פט א): "מה אומנותו של אדם בעולם הזה? - ישים עצמו כאילם. ילך אף לדברי תורה, תלמוד לומר צדק תדברון" (תהלים נח ב). הגה חז"ל הקדושים בארם לנו עד כמה חיוב הזהירות בדיבור פה, הגדירו את המחויב בזה בלשון "אומנות". לא אמרו טחם שיהיה האדם כאילם בשמירת פיו, אלא אומנות כאילם, היינו שידבר כאילם שנפתח פיו בחסדי ד' ושפתיו החלו מדבר. זהו אומנותו של אדם כעוה"ו. שיחשוב קודם כל דבור שהוא מוציא מפיו ויתבונן כי יד' שפתי תפתח - הוא יתבדך הפותח את פיו לדבר, ואיך זאת יטול את הכלי הזה שחנן אותו הבורא חסד ושתמש בו לדבר דיבור אסור או דיבור בטל. אבל בדברי תורה דהיינו "צדק" - "תדברון", ללא סיג וללא שיעור. שכן, לדבר זה ניהו להם לאדם כח דיבור באופן יסודי כי הלא לבעבור זאת נברא.

במאמר הקודם עמדנו לכאר תוכנה ויסודה של מצות התשובה, שהיא שיבה אל ד' אחר שנשטחה זכרוננו יתברך מלבנו. והזכרנו שם, כי לדעתנו כל חטאינו הינם בגדר שגגה, ואפילו החטאים החמורים כמו ביטול תורה ולשון הרע, נעשים אצלנו רק בדרך "שוגג". פי מי הוא בינינו שיחשב פושע, להמרות פי ד' בודון לכו. אין אתנו כאלה. שוגגים אנן.

אולם עלינו לדעת, שאם כי נראה שכל חטאינו הינם בכלל השגגות, הרי שאינה דומה שגגה לשגגה. וצריכים אנו להבחין בין שני סוגי שגגות. יש שגגה הנובעת מחמת אי זהירות, שהאדם לא נזהר כראוי מלהכשל בחטא, ועל פרט זה של חסרון זהירות זקוק האדם לכפרה. וכבר האריך הרמב"ם (כפי עה"ת ויקרא א ט וכשער הגמול), לכאר ענין החטא בשגגה וכפרתו, ובתוך דבריו (בשער הגמול) כתב גדר זה: "ומהו חטאו? - שלא נזהר בעצמו ולא היה ירא וחרד אל דברי המקום ברון הוא, שלא יאכל ולא יעשה דבר עד שיבדוק יפה יפה ויתגלה לו הדבר שהוא מותר וראוי לו לפי גזירותיו של הקב"ה".

לעומת שגגה זו הבאה מחמת אי זהירות, ישנה שגגה הנובעת מחמת אי ידיעה ראויה בהלכה, שכיון שלא ידע הדין, נכשל בחטא. וניתרה מזו למדים אנו במס' מכות (ו ב), כי ה"אומר: מותר" (היינו, שסבור שהרוב מותר לעשותו), נחשב קרוב לאונס (לחד מאן דאמר). אמור מעתה, שעם הארץ, כיון שחטאינו נובעים מחסרון ידיעת ההלכה, ועל פי רוב סבור הוא - מחמת אי ידיעת - שהדבר שהוא עושה מותר לעשותו, יש לדון את דוונותיו כשגגות, לכל הפחות.

והדבר ברור, כי התשובה הראויה לשגגה הנובעת מחמת אי זהירות, אינה כתשובה הראויה לשגגה הנובעת מחמת אי ידיעה. והיינו להתשובה על שגגה הבאה מחמת אי זהירות, הרי תורף התשובה עליה צריך להיות בקבלה של השב, להתחזק במידת הזהירות בכל כוחו. והתשובה על שוגג הבא מחמת חסרון ידיעה כ"אומר מותר" הוא ע"י לימוד כראוי של הדינים וההלכות, לידע ולהבחין בין דבר האסור למותר. וכבר האריך בזה הגרי"ס זצ"ל ב"אגרת המוסר", כי הגשגב והעיקר ברפואת התורה לחטאי האדם, הוא "ללמוד בעת ועיון עמוק היטב דיני העבירה עצמה, ההלכה אם כל סעיפיה". וזהו ענין התשובה לעם הארץ, לקבל על עצמו ללמוד כראוי, עד שלא יאמר על אסור - מותר.

אנו, שחטאינו בכלל השגגות המה, הן שגגת אי זהירות והן שגגת אי ידיעה וכעמ"ה הארץ נחשבנו במעשינו, הרי שעיקרי התשובה המוטלים עלינו, הם קבלה

להתחזק בלימוד התורה כראוי וקבלה להתחזק במידת הזהירות כראוי. ויש בינו לכול שתי קבלות אלו ע"י קבלה ללמוד מוסר. שכן, לימוד המוסר יעמיד אותנו על עומק החיוב להתעסק ברפואת התורה לחטאי האדם (כמוש"ג בדברי הגרי"ס שם), ותורה תביאנו לידי זהירות, כפי שהורנו רבי פנחס בן יאיר. וצ"ע בזה.

Keeping Accounts

This is what the Ramchal is telling us. One who truly wishes to be a servant of Hashem must at all times be conscious of his behavior and its ramifications, direct and indirect, both at the time the deeds are being done, and while they are not being done - before, during and after the fact. Analysis, reanalysis, and classification are basic components of this consciousness. The negative should be rejected and eliminated, and the positive maintained and refined. We must constantly seek to improve even our good deeds.

One may choose to spend one's life in a comfortable state of spiritual slumber, operating on mitzvat anashim melumadah (Yeshayahu 29:13) - sheer force of habit. In such a case, one's behavior will be dictated strictly by custom and the way one's father and grandfather behaved, with no further cognitive thought. But this attitude is not going to produce a

very successful servant of Hashem. For that, one must be fully awake, fully alert, and fully aware. This state of vigilance should encompass every aspect of one's life and behavior. It is essential to think, to judge and to gauge, and to be critical, analyzing what is right, what is wrong, and to what degree.

Conditions and circumstances change from day to day. The trials faced by one generation differ from the trials faced by another. The demands made upon us today could be different tomorrow, and they certainly differ from one individual to another. How, then, can we expect to carry on as before, without periodic reevaluation? We must reassess our duties on a daily basis and adjust our lives accordingly.

כלל הדבר, יהיה האדם מעט על מעשיו בלם ומפקח על כל דרכיו, שלא להניח לעצמו הרגל רע ומדה רעה, כל-שכן עברה ופשע. והנני רואה צרף לאדם שיהיה מדקדק ושוקל דרכיו דבר יום ביומו, כסוחרים הגדולים אשר יפלוסו תמיד כל עסקיהם למען לא יתקלקלו, ויקבע עתים ושעות לזה שלא יהיה משקלו עראי, אלא כקביעות גדול, כי רב התולדה הוא.

The principle of the matter is that man should study all his actions and watch over all his ways, scrutinizing his deeds and taking charge of his

If a man aspires to improve his character, and grow spiritually, he must carefully weigh his actions from time to time, subjecting them to searing scrutiny. How has he spent his time? What can he do to spend his time more fruitfully? He must determine the motivations for his every deed. Once he has clarified the motivating factors, he can establish if they are in accordance with the Torah, with the will of Hashem. He must get to know himself well and in accordance with his findings, plan his subsequent life.

Every night before you go to sleep you should make a reckoning of all the actions you executed during the day and then repent and crave Hashem's indulgence for your shortcomings (Shaarei Kedushah 1:6). People who do this are called "men of reckoning" (Zohar, Bamidbar 178). This repentance should resume after midnight when one rises to say Tikkun Chatzos. If you are not comfortable in the Holy Tongue, you should speak to Hashem in your own language so that you can express your distress without difficulty. (Ateres Tzvi, Bnei Yissoschar) This daily reckoning rectifies the deeds of the day so that we do not lose a vital spark that animates our soul (Taharas Kodesh).

Shlomo Ha'melech said, "The fool walks in darkness" (Koheles 2:14). He sees the darkness of his situation but keeps walking in the dark, with no aspirations to reach the light. Change and improvement don't seem to be a possibility. However wrong he knows he is, he does nothing to change and that will bring about his total destruction. Don't

Look back on your thoughts and actions and see whether they constituted a step forward or backward, whether your character showed greater refinement or your thoughts had taken a humbler turn. Without any self-deception and partiality, judge yourself. Do not cover up, but renew your resolution for the morrow to go forward and not backward. (Rav Samson Raphael Hirsch) The Ramchal cries out with great passion that this frequent self-evaluation is the only thing that saves man from Gehinnom.

People caught in this trap do not even grasp what is happening. This is what is written in the verse (Yeshayahu 6:10), "The heart of this nation grew thick and its ears became heavy and its eyes became hindered, lest..." The heart builds up a protective crust, the ears develop hearing trouble, and vision become blurred. Why? Because if our faculties were fully intact, if we felt and saw and heard, we might realize what was going on and be moved to change.

* People don't like changes — not in their personal lives, not in their social lives, not in their religious lives. Once they achieve a certain comfort level in their lives, they don't want any changes to come along and disrupt the equilibrium of their existence.

Change is, of course, inevitable. In fact, the inevitability of change is one of the only unchanging features of life. Our children reach a certain age, our parents reach a certain age, everything seems to be under control, life is just running along, and we are satisfied. We can deal with things as they are. But then our children get older. They leave home and enter new phases. Our parents get older and encounter new situations. Things are changing, and we don't like it. We are afraid of it. We have become addicted to the narcotic of complacency. We like it comfortable and predictable. We like it the way it is.

Therefore, any agenda of self-improvement which equires a change in the way we live and do things will be

vigorously resisted. People, for instance, will readily admit that *shemiras halashon* is a very important issue. They will readily admit that *lashon hara* is a terrible sin. But how easily can they stop themselves from speaking improperly? Not very easily at all. Why? Because it requires change. We have to change the way we talk, the way we think, the way we act, the way we relate to other people. We have to change, but our inertia doesn't let us change.

There is also another reason people are so resistant to change. Changing entails an admission of earlier error. When people change the way they do things, they are admitting that the way they did things before was wrong. And who wants to admit he was wrong?

Rabbi Zev Leff, formerly of Miami Beach and now living in Eretz Yisrael, was once giving a *shiur* in *Hilchos Shabbos* in his *shul* between Minchah and Maariv. The subject was the laws of *borer*, the Biblical prohibition to separate the "good" from the "bad" on *Shabbos*.

During the *shiur*, a man who never came to *shiurim* showed up. He had *yahrzeit* that night and he wanted the *amud* for Maariv. He had miscalculated and arrived at the *shul* a little too early, and found himself stuck listening to the *shiur*. He heard the *rav* speaking about taking the fish from the bones and the watermelon from the seeds rather than the other way around.

After the *shiur*, the man approached the *rav*.

"Everything you said tonight," he said, "it all wasn't true, you know."

"What are you talking about?" asked the *rav*.

"This *borer* business," said the man. "There is no such thing as *borer*. It just can't be. You see, I am a *shomer Shabbos*, my father's a *shomer Shabbos*, and my grandfather was a *shomer Shabbos*. And I tell you, never ever did we hear about this thing called *borer*. It must be some kind of custom that some communities have, but it can't be the law."

Incredible, isn't it? The man could not face up to admitting

that there had been an error in his family for generations. And if we think about it, don't we all act the same way when faced with something new? Aren't we also resistant to change? Would we find it easy to admit that what our fathers and mothers taught us was not right?

28 Rabbi Leff then made the very interesting observation that this man's defense mechanism is actually explained by a *pasuk* in the Torah (*Vayikra* 26:14-15): "But if you will not listen to Me, and you will not perform all these commandments, if you reject My statutes, and you find My laws repugnant." Rashi explains that this is a chain reaction. If you refuse to learn, you won't perform. And if you don't perform, you will reject others who do perform. And if you reject those who perform, you will eventually despise the sages as well.

How clearly we see this happening. If a person refuses to learn about *borer*, for instance, he will certainly not fulfill this commandment. But that's not enough. It doesn't stop there. He looks around in the *shul*. He sees everyone else learning about *borer*, and he is upset. Now all his friends will be keeping the prohibition of *borer*, except for him. So how does he deal with it? He disparages them. They're just a bunch of right-wingers, a bunch of closet black-hatters. It is a difficult thing to do, but how else will he justify his own refusal to change his ways? How else will he rationalize to himself why he refuses to do what everyone else is doing? So he has to reject his more observant friends. It might not stop there, either. He is not doing it, and they are doing it. Who's responsible for all this trouble? The *rav*, of course. He is the one who is always on everyone's case, making trouble and refusing to leave well enough alone. And so that man begins to despise the *rav*.

Look where a simple refusal to change might lead this man. He can't admit that his upbringing was deficient, so he ignores his obligations, disparages his friends and despises his *rav*. All because he doesn't want to change.

29 Change is a difficult thing. If you ask most American *rabbanim*, even in the best of congregations, to identify the most serious problem they face with their congregants, most will tell you that it is getting people to accept changes. After all, they learn *Daf Yomi*, send their children to the finest schools and come to *shul* three times a day. What more could you possibly want from them? They just want to be left alone.

Most people are guilty of an extremely serious sin which the Torah (*Devarim* 29:18) describes as, "*Shalom yihyeh li ki beshrirus libi eilech.*" Loosely translated, it means, "I'm fine. Leave me alone." The Chazon Ish calls someone who displays this attitude a *beinoni beshitah*, a person who deliberately chooses to be mediocre as a matter of principle. But life is not like that. There is no standing still in life, not when it comes to *ruchnius*.

תלח 30 * זקן טעם משפט לא-להי עקב

*לסיכום, טבע האדם לסלק האחריות מעצמו ולהשליכה על אחרים, ואגב, הוא בכל תחומי החיים, אדם גומר ללמוד ולא מחזיר הספר למקום, מדוע? משליך האחריות על הגבאי... אדם מלכלך רצפה בבית או

בביהמ"ד, לא מנקה... מדוע? משליך האחריות על אחרים... וכיצוא, בעבודתו משאיר פינות ושאריות על אחרים, מבטיח ואינו אחראי לקיים הבטחתו, וכיצוא, וכאמור בטבעו זה חפץ להשתמש בו גם כלפי המקום, האדם מלא ב"שק" של "תירוצים" על מחדליו, כשלונותיו, עצלותו, הן במה שנוגע לבין אדם למקום והן במה שנוגע לבין אדם לחברו, ועלינו לדעת שמבלי התעמקות במוסר, התבוננות, ועצה עם חברים יראי ה' וכיצוא, עלול האדם לחיות כל ימיו בטעות, וכלשון המס"י פ"ה: כי הנה היצר רע באמת חזק הוא באדם מאד, ומבלי ידיעתו של האדם הולך הוא ומתגבר בו... ואם לא יקח התרופה שהיא התורה לא ידע ולא ירגיש בתגבורת חוליו אלא כשימות בחטאו ותאבד נשמתו. ועיי"ש שיחכן שהאדם לא ירגיש כלל שיצרו מנהיגו ושולט עליו רק עד שימות, והוא כאמור לפי שיפתהו ויטעהו ב"תירוצים" להצדיק עצמו.

ועל זה התכוונן חז"ל (פסחים נ"ד ע"ב) שאחד מד' דברים שהעלים הבורא מהאדם הוא "עומק הדין", שכן עומק הדין הוא לכל אחד כפי דרגתו וכל אחד חייב להתאמץ מצד אחד שלא לטעות אחר התירוצים, ומאידך לבלתי לדרוש מעצמו מעל כוחו, כך שעומק הדין הוא ענין נסתר מאד ודק מאד, ועל האדם להתבונן ולהעמיק ולראות כמה יש לו לדרוש ולתבוע מעצמו ולא להשתמש בתירוצים, וכמה להבין שזה מעל כוחו, וזה נעלם מבני אדם, כלומר אין מי שיבאר זאת לאדם רק האדם בעצמו יכול לברר זאת לעצמו, וכגון על פי דרישת וזעקת מצפוני וכמבואר לעיל, וככל שישתדל לחקור על אמת זו ולהטיל האחריות על עצמו במה שנכון להטילה על עצמו, ולא ישתמש בתירוצים כלל, כן יסייעהו ה' לדעת האמת מה באמת דורש ממנו ה', וכמו שדרשו חז"ל (סוטה, ה' ע"ב) על הפסוק (תהילים נ, ג): "ושם דרך אראנו בישיע אלקים", אל תקרי וְשֵׁם אלא וְשֵׁם, כל השם אורחותיו, מלשון "שומא" שבודק דרכיו אם נכונים הם אם לא, וזכה: אראנו בישיע אלקים, זוכה ורואה בישיעתו של הקב"ה שייסיעהו למלאת תפקידו כראוי ובכך יבוא על ייעודו ותכליתו.

קעד **הלקה** **שבת חשובה** **והלבוש**

34 **והנה דברי הרמב"ם אלו עוסקים ציבורים האמונה צבורא ית"ש וצבירתא מין האדם, שהוא בעל בחירה והכל תלוי בציונו, ואין הקב"ה מטה לבו לעשות כך או כך. והקשו המפורשים שהרי דברים אלו מקומם יומר בהלכות יסודי התורה, ומדוע הביאם בהלכות חשובה.**

והנראה, כי הרמב"ם מדבר אל כל אחד ואחד מאתנו, וביחוד הדבר מאוד נוגע בזמנינו, שחכמת אומות העולם גוברת ונכנסת לתוך מחנינו, ומאבדת מעמנו האמונה שיש לנו בחירה ויכולים אנו תמיד בכל מצב לשנות דרכינו, וכמו שכבר אמר מרן הגאון רבי אהרן קוטלר ז"ע כי חכמת ה'פסיכולוגיה' מכחישה הכח של האדם שיש לו בחירה, וכנגד חכמה זו נא הרמב"ם להוסיף מלבנו, וקורא למאמץ זה 'עפשי אומות העולם ורוכז גולמי ישראל', והאמת שרריך האדם לידע ולהאמין כי יש כוחו לבחור בטוב ואין לו כל מניעה לזה, וכלשון הרמב"ם 'שיש לאדם היכולת להיות לדיק אפילו כמשה רבנו, ואין כוונתו חלילה דרך גומא, אלא ללמדנו שעד כדי כך יכול כל אחד ואחד להגיע.

והטעם שכתב כל דברים אלו בהלכות חשובה, משום שידעיה זו שייכת לעניני חשובה, כי אין האדם יכול לעשות חשובה כראוי, ולהחזיק על מה שעשה נגד השי"ת, אם לא שידע בציוור כי הוא האשם בדבר מעשיו, ורק הוא האחראי על מה שעשה, ואין לו כל אמתלה להאשים את זה או את אחר, וכאשר יחשוב האדם שיש צידו למצ

את מעשיו וסיבת חטאו, שלא הוא היה האחראי על מעשיו, רק היה מוכרח לעשות כך מפני איזה סיבה, אזי אי אפשר לו להחזיק ולנא לחשובה אמיתית.

ועל כן כתב זאת הרמב"ם בהלכות חשובה, להורות לאדם כלשונו הק' ש'אין לו מי שיכפהו ולא גזר עליו, ולא מי שמוטו לאחד משני הדרכים, אלא הוא מעצמו ומדעתו נוטה לאצו דרך שירצה, ואחר שידע זאת, 'לפיכך ראוי לו לזכות ולקונן על חטאיו ועל מה שעשה לנפשו וגמלה רעה, כי רק אז תהיה חרטהו ומשובתו אמיתית וטהה, ורק כך הוא יכול לשוץ אל ה' באמת.

ודבר זה היה בתחילת הצריחה, כאשר חטא אדם הראשון והוכיחו הקב"ה שאמר לו (בראשית ג, יא) 'המן העץ אשר צויתך לבלתי אכל ממנו אכלת, מירך והוריד האשמה מעצמו ואמר (שם יג) 'האשה אשר נתתה עמדי הוא נתנה לי וגו', ואיחא בערבי נחל (בראשית דרוש יט) שאילו היה עונה להקב"ה 'חטאתי' היה מתקן הצריחה, והכוונה בזה הוא, כי אילו לא היה מרגיש שיש לו למצו עצמו למה חטא, אלא היה מודה ועוזב ואומר 'חטאתי', שאז היה כאן קבלת אחריות על החטא, ועל ידי זה היה גם מתחרט חרטה בשלימות, היה הקב"ה מקבל משובתו בשלימות, רק כיון שאמר 'האשה אשר נתתה עמדי', שחלה למנוח לו תירוצו ואשמה על החטא, זה היה חסרון צדגת החשובה, כי יסוד החשובה הוא להרגיש האחריות של החטא, והפחולאה מזה היא החרטה השלימה.

ובעין זה פיגש היערות דבש (ח"צ דרוש ט) **38** הא דאיחא בגמרא (ע"ז ח, א) על רבי אלעזר בן דורדיא שציקש מההרים וגבעות ומשמים וארץ שיבקשו עליו רחמים, וכולם אמרו לו שהם צריכים לבקש קודם רחמים על עצמם, חזר ואמר אין הדבר תלוי אלא בך, הניח ראשו בין זרעו וגעה בצביה עד שיצתה נשמתו. ודרשו חז"ל (ילקוט"ש רמז תתקפז) 'הרים אלו האצות, גבעות אלו האמהות, דהיינו שתחילה סבר שהכוחות הנמצאים בצריחה שותפים הם וצפרט האדם דאיחא בגמרא (נדה לא) 'שלשה שותפין יש באדם, וממילא יש להם חלק אף במה שחטא... ולכן ציקש מהם רחמים, או שרנה לתלות האשמה באצו ואמו שהם ישאו בחטאו שלא כיוונו אותו בצדך הישרה.

First Think

However, what leads to it in particular is contemplation of the serious nature of the service in which man is obligated, and the severity of the judgment in this regard.

How Serious Is It?

We have a natural tendency to minimize the extent of our obligations: we pray and observe the mitzvot and do all the different things we know we should, and we get by.

through with our least, while what we should be giving is our best.

Rabbi Menahem Azariah of Pano explains that there are many levels in the service of Hashem. If we feel we have been yotze yede hovah, fulfilled our minimum obligation as defined by the Shulhan Aruch, we may see no need to exert ourselves any further to attain more meticulous standards of observance.

Even among people who are Torah observant, their level of knowledge is a crucial factor. The more they learn, the greater their awareness of the import of every action.

עד אשר נא לבסוף לידעה ברורה שאינו יכול להאשים דבר שבעולם עבור חטאיו, כי הכל מלוי בו, הן החטא מלוי בו, הן המיקון של הקטף והחשונה, ולא כאשר הכיר שהדבר מלוי בו, געה נכמיה ושז בחשונה שלימה, ונתקבלה חשונה ועשה מוזמן למי עולם הבא.

43

This is the message of the Ramhal's statement: Behold, what generally brings a person to watchfulness is the study of Torah. There can be no Watchfulness, with all we now know the term to mean, without Torah.

44 פנחס (ב)

ידועים דברי המסילת ישרים (פ"ה): "כי הבורא יתברך שמו שברא היצר הרע באדם, הוא שברא התורה תבלין לו, וכמו שאמרו ז"ל בראתי יצר הרע בראתי לו תורה תבלין. והנה פשוט הוא, שאם הבורא לא ברא למכה זו אלא רפואה זו, אי אפשר בשום פנים שירפא האדם מזאת המכה בלתי זאת הרפואה, ומי שיחשוב להינצל וזלחה, אינו אלא טועה, ויראה טעותו לבסוף כשימות בחטאו."

ומן הגר"ס זצ"ל בספרו 'אור ישראל' (איגרת המוסר) לימדנו בזה כלל

יסודי, וז"ל: "הנשגב והעיקר בשימוש רפואת התורה לתחלואי היצר, הוא ללמוד בעז ועיץ עמוק היטב דיני העבירה עצמה. כי עינינו הרואות הרבה מהעבירות אשר האדם נמנע מהם בטבע, ולא יעבור עליהם אף גם בעת אשר ילחצנו לזה איזה דבר, וישנם עבירות חמורות מאלו, והאדם הזה בעצמו יעבור עליהם בנקל, דרך משל: חלק גדול מאחינו בני ישראל, כמעט רובם ככולם, לא יאכלו בלי נטילת ידים חלילה, אף גם בעת אשר ירעבו ויצטערו הרבה. ובלשון הרע החמורה, בנקל יעברו עליה גם בלי תאוה גדולה. ועתה

45 בקבלת השנה כרורה כזו טע

אף באיזה ענין נוכל לבוא לזו המדרגה שישמר שבת בכל פרטיו - העצה היעוצה לזה, שיראה לזרו את עצמו ללמד הלכות שבת ולתור עליה תמיד כדי שיעד האסור והמותר, דאי לאו הכי, אפלו אם ילמד כל ענינים המוסרים המזוהים לשמירת שבת פראוי לא יועיל לו, וכדאיתא במדרש משלי: "לדעת חקמה ומוסר" - אם יש בידו של אדם חקמה הוא יכול ללמד מוסר, ואם אין בידו של אדם חקמה אין יכול ללמד מוסר. והכונה, דאם הוא טועה בעקר הענין, שחושב שאין זה בכלל אסור, מה יועיל לו המוסר בזה. והכי נמי בפנינו, אם הוא חושב על איזה דבר שאין זה בכלל מלאכה או שבות, לא יועיל לו שום מוסר. [הדמיון: כגון שקרה לו הפסד פתאום, שמרדו בהמותיו וברחו להן בשבת, או ארזין ותרגולין שקנה זה מתדש ולא הרגלו בבית וברחו - מה מאד נקל לו להשיל באסור צידה דאורייתא שיתפסס, וגם אמירה לנכרי לתפסס בידו לא תפסס.

46

ואתנה בעזרת השם יתברך, שמי שילמד עמה ההלכה ידע כל דין בטעמו ונמוקו להלכה ולמעשה. וראוי ונכון לכל ירא וחרד לדבר ה' לכוון חבורות ללמד הלכות שבת כדי שלא יבשלו בהם, וכדאיתא בקלקוט ריש פרשת ויקהל: אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה: עשה לך קהלות גדולות ודרש לפניהם בריבים הלכות שבת. וידוע ששמירת שבת כחוקמה הוא קרוב לגאולה, כמו שאמרו חכמינו ז"ל: אלמלא שמרו ישראל שמי שבתות, מיד היו נגאלין, שנאמר וכו'.